

<https://helda.helsinki.fi>

Queer-teologian evankelis-luterilainen mahdollisuus

Järviö, Nina

2013

Järviö , N 2013 , ' Queer-teologian evankelis-luterilainen mahdollisuus ' , Naistutkimus ,
Vuosikerta. 26 , Nro 2 , Sivut 5-15 . < <http://sukupuolentutkimus.fi/> >

<http://hdl.handle.net/10138/298962>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

QUEER-TEOLOGIAN EVANKELIS-LUTERILAINEN MAHDOLLISUUS

Nina Järviö

Queer-teologia on kohtalaisen uusi yritys käsitellä ihmisen sukupuolta ja seksuaalisuutta kristinuskon kontekstissa. Se pohjaa vahvasti sukupuolentutkimuksesta ja feministisestä filosofiasta nousseeseen queer-teoriaan, mutta myös erilaisiin teologisiin suuntauksiin. Tämä artikkeli käsittelee queer-teologiaa ja sen vaikutuksia kristinuskon käsityksiin seksuaalisuudesta. Artikkelin avulla pyrin avaamaan uusia ovia pohjoismaiselle teologiselle keskustelulle seksuaalisuudesta. Risto Saarinen on lyhyesti esitellyt queer-teologisia ajatuksia artikkelissaan *Suvaitsevaisuus, outous ja queer-teologia* (2009), mutta muilta osin queer-teologia on jäänyt erittäin vähäiselle käsittelylle Suomessa.¹ Koenkin keskustelun avaamisen tärkeäksi tilanteessa, jossa jatkuvasti pohditaan kirkon suhdetta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Uskon tämän myös mahdollistavan uusia mielenkiintoisia dialogeja uskonntutkijoiden, teologien ja sukupuolentutkijoiden välillä.

Esittelen aluksi queer-teologian teologisia ja teoreettisia juuria ja avaan queer-teologiaa käsitteenä. Kysyn, mitä queer-teologia on, ja erityisesti, mitä se voisi olla evankelis-luterilaisessa kontekstissa. Tämän jälkeen esittelen lyhyesti laadullisen systemattisen analyysin pääperiaatteita. Kyseistä menetelmää hyväksi käyttäen siirryn analysoimaan Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaisten kirkkojen homoseksuaalisuutta käsitteleviä tekstejä 2000-luvulta. Selvitän, ovatko keskustelut sisältäneet queer-teologisia ajatuksia. Queer-teologia on katolilaisten teologien kehittäämä suuntaus, mutta analyysini osoittaa, että pohjoismainen evankelis-luterilainen

keskustelu sisältää mahdollisuuden queer-teologisille ajatuksille, vaikka kirjoittajat eivät eksplisiittisesti osoita tuntevansa queer-teologian perinnettä. Väitän kuitenkin, että evankelis-luterilainen queer-teologia eroaa jonkin verran katolilaisesta versiosta, sillä aineistossa Raamattu nousee luterilaisen tradition mukaisesti erityisellä tavalla keskustelun keskiöön silloin kun neuvotellaan ihmisen seksuaalisuudesta ja sen merkityksistä. Artikkelin lopuksi tartun lyhyesti queer-teologiaan kohdistuneeseen kritiikkiin.

TEOLOGISET JUURET

Koska queeria ei käsitteenä voi yksiselitteisesti selittää tai määritellä, tulee tuntea ajatukset, joihin queer-teologia pohjaa ja joita se osittain myös kritisoi. Queerin määritelmät ja näin ollen queerin avulla tehty tutkimus ovat aina kontekstisidonnaisia ja vaihtelevat tutkimuskohteen mukaan (Schippert 2011, 69–70). Queer-teologian juurien voidaan kuitenkin nähdä pohjaavan kolmeen teologiseen suuntaukseen: Latinalaisen Amerikan vapautuksen teologiaan, feministiteologiaan sekä homo- ja lesboteologiaan.

Näistä kolmesta ensimmäinen, vapautuksen teologia, syntyi Latinalaisessa Amerikassa katolilaisen kirkon sisällä Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen (1962–1965) jälkimainingeissa (Hennelly 1990, xvi–xix; Vuola 1991, 48). Suuntauksen erityisyys on nähty siinä, ettei se ole peräisin kirkon virkamiehiltä tai akateemisilta teologeilta, vaan se on sorrettujen itsensä luomaa (Hennelly 1990, xiii;

¹ Käsite mainitaan Eero Jokelan artikkelissa teoksessa *Näen Jumalan toisin* (2008).

Althaus-Reid 2006, 2). Vapautuksen teologia nosti köyhien ja kärsivien ihmisten kokemukset osaksi kirkon arkea ja teki tilaa köyhien äänelle. Sorrettujen esiin nostaminen on vapautuksen teologiassa nähty kristinuskon sanoman ytimenä. Tässä teologisessa suuntauksessa korostuu oikeudenmukaisuuden ja uskon yhteys. (Vuola 1991, 6; Raunu 2004, 192.) Jumalan valtakunta edustaa oikeudenmukaisuutta, rauhaa ja rakkautta – ideaaleja, joita tulee tavoitella tässä ajassa, eikä myöhemmin pelastuksen jälkeisessä maailmassa. Vapautuksen teologian voidaan nähdä sisältävän konstruktionistisen maailmankuvan: yhteisöt ja yhteiskunnat ovat sosiaalisesti rakentuneita eivätkä Jumalan luomia. Näin ollen ne voidaan muokata tasa-arvoisempaan ja yhdenvertaisempaan suuntaan. (Hennelly 1990, xx.) Vapautuksen teologia ottaa vahvasti kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin, erityisesti köyhien oikeuksiin. Sen kannattajat eivät ole suostuneet pitämään uskon asioita vain kirkon asiana, vaan he näkevät kristinuskon sanoman osana koko yhteiskuntaa ja katsovat, että köyhien huomioimatta jättäminen on Kristuksen keskeisen sanoman laiminlyöntiä.

Feministinen teologia tai feministiteologia puolestaan on 1900-luvun jälkipuoliskolla syntynyt teologinen suuntaus, jossa käsitellään erityisesti sukupuoliin ja sukupuolirooleihin liittyviä perinteitä kristinuskossa ja sen historiassa. Missä on ollut ja on nainen, kysyy suomalainen feministiteologian ja vapautuksen teologian tutkija Elina Vuola (1999, 151). Kuten vapautuksen teologian, myös feministiteologian juuret löytyvät epäinstitutionaalisista piireistä 1960-luvulta, ajalta, jolloin naiset alkoivat vaatia itselleen tilaa yhteiskunnassa ja seurakunnissa osana naisliikettä (Vuola 1991, 153).

Feministiteologian kantavan ajatuksen

mukaan perinteinen teologia on ollut patriarkaalisen yhteiskunnan rakentamaa eikä kristinuskossa tämän takia huomioida naisia. Osa feminismin ja kristinuskon yhteyksiä käsitelleistä ajatteli joista – tunnetuimpana kenties Mary Daly – päätyi siihen, ettei ilman patriarkaalisuutta voi olla kristinuskoa. Naisten oli joko hyväksyttävä tämä tai jätettävä kristinuskotaakseen (Daly 1993). Toiset puolestaan edistivät feministisiä tavoitteitaan kirkon sisällä, ja näkivät vapautuksen teologian perinteiden mukaisesti sorrettujen äänen esiin tuomisen kristinuskon keskeisenä tehtävänä (Jones 2000, 14). Pohjoismaissa feminististä teologiaa on tehty esimerkiksi osana evankelis-luterilaisten kirkkojen keskusteluja naispappeudesta (esim. Salmensaari 2003).

Feministiteologit tulkitsivat kristinuskoa uudelleen ja toivat historian keskiöön sellaisten naisten tarinoita, jotka aiemmin oli jätetty kaanonin ulkopuolelle. Vaikka feministiteologia on tuonut naiset osaksi uskontoa, siinä ei kuitenkaan ole kyetty luopumaan kahden sukupuolen oletuksesta tai heteroseksuaalisen halun kuvittelemisesta näiden kahden sukupuolen välille. Tähän jälkimmäiseen ongelmaan on tarttunut niin sanottu homo- ja lesboteologia (*gay and lesbian theology*), jossa sukupuolen sijaan on keskitytty erityisesti homoseksuaalisuuteen kristinuskon kontekstissa.²

Homo- ja lesboteologia syntyi, kun kristityt seksuaalivähemmistöjen edustajat nousivat muun aktivoituneen homoliikkeen rinnalla esiin 1960- ja 1970-luvuilla. Akateeminen homo- ja lesboteologia on tutkinut erityisesti seksuaalivähemmistöjen asemaa kirkon sisällä sen pitkän historian aikana sekä tarkastellut kriittisesti niitä Raamatun tekstejä, joiden on ymmärretty käsittelevän homoseksuaalisuutta tai homoseksuaalista käyttäytymistä (esim. Nissinen 1998).³ Siinä missä feministiteologi

² Elizabeth Stuart näkee homomiesten ja lesbonaisten tekemien teologioiden kehityskaarten välillä eron (Stuart 2003, 51). Stuartin mukaan lesboteologia on lähempänä kristittyjen naisten tekemää feminististä teologiaa kuin miesten tekemää homoteologiaa.

³ Kutsun näitä tekstejä jatkossa lyhyesti homokohdiksi. Patrick S. Cheng käyttää käsitettä *texts of terror* viitattaessaan homokohtiin (Cheng 2011). Homokohdiksi tulkitaan yleensä ainakin seuraavat Raamatun tekstit: 3. Moos. 18:22, 20:13; Room. 1:26–27; 1. Kor. 6:9; 1. Tim. 1:9–10.

Elina Vuola kysyy, missä kristinuskon nainen on ja on ollut, tuntuvat homo- ja lesboteologit kysyvän, missä on ja on ollut kristinuskon homo.

PERVON TEOLOGIAN TULEMINEN

Edellä esitetyt teologiset suuntaukset ovat oleellisia queer-teologian synnylle. Queer-teologia ottaa näistä teologisista suuntauksista vauhtia, mutta keskittää katseensa muualle (Cornwall 2011, 33; Althaus-Reid 2006, 6–7). Kuten Susannah Cornwall kirjoittaa teoksessaan *Controversies in Queer Theology* (2011), on määrittelemättömyys osa sekä queer-teologiaa että queer-teoriaa. Queerin tarkoitus on olla liikkuva ja elävä, jotta sen avulla ei lyötäisi lukkoon esimerkiksi subjektin identiteettiä. Tämä jatkuva liike pätee myös queer-teologiseen ymmärrykseen queerin mahdollisuuksista teologialle. (Althaus-Reid 2003, 44; 53; 55–57.) Teologian tavoite ei ole tuoda lopullisia vastauksia ihmisen tai Jumalan olemuksesta. Päinvastoin queer-teologit painottavat, että essentian määrittelemisen mahdottomuus vapauttaa kristityt. Jos seksuaalisuutta ja sukupuolta ei voida määrittää, ei niiden nähdä olevan oleellisia kristityn pelastumisen näkökulmasta. Sen sijaan, että teologit keskittyisivät väittelemään siitä, mitä homoseksuaalisuus on tai mitä Raamattu homoseksuaalisuudesta sanoo, vai sanooko ylipäänsä mitään, muodostavat queer-teologit kysymyksen uusiksi ja kyseenalaistavat seksuaalisuuden keskeisyyden kristinuskossa.⁴

Seksuaalisuus, sukupuoli ja itse queer-teologia ovat siis jatkuvassa muutoksessa. Määrittelemättömyydestään huolimatta queer-teologeja yhdistävät tietynlaiset lähestymistavat ja käsitteistöt, jotka teologisen perinteen lisäksi pohjaavat sukupuolentutkimuksesta nousseeseen queer-teoriaan (Cornwall 2011, 12–14). Queer-teologia on omaksunut queer-teorian ajatuksen siitä, että ihmisen seksuaali-

suus ja sukupuoli ovat historiallisen järjestelmän rakentuneita osia, joiden avulla ihmisiä ohjataan tietynlaiseen käyttäytymiseen. Sukupuolta ja seksuaalisuutta ylläpidetään toistoilla, joihin queer-teoriassa tartutaan erityisesti filosofi Judith Butlerin performatiivisuuden käsitteen avulla. Butlerin käsitys sukupuolen performatiivisuudesta korostaa tekemistä ja tulemista pikemmin kuin olemista. Sukupuoli on aina tehtyä ja rakennettua. Se on sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön tuotos siitä, minkä kuvitellaan olevan ihmisen luonnollinen, biologinen sukupuoli. (Butler 2006, xi; Ambjörnsson 2006, 110.)

Toistojen kautta syntyneillä sukupuolilla luodaan järjestys, jossa kahden sukupuolen, feminiinisen naisen ja maskuliinisen miehen, välillä nähdään luonnollinen heteroseksuaalinen halu. Nämä kaksi sukupuolta ovat vastakkaisia ja toisiaan täydentäviä, komplementtaarisia. (Isherwood 2001, 250; Karkulehto 2007, 65.) Järjestelmän normatiiviset säännöt eli heteronormit täyttävät sukupuolen ja seksuaalisuuden esitykset hyväksytään ja muut kielletään. Performatiivisuudella luodaan siis sekä yhteenkuuluvuutta että poissulkemista. (Jagger 2008, 2–4.)

Queer-teoriassa ja -teologiassa queer ei ole kattokäsite seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille (Wilcox 2012, 235; vrt. Cheng 2011). Queer kyseenalaistaa tällaiset ryhmät ja eri ryhmien väliset erot. Sen sijaan painotetaan, että ihmismailmassa yleisesti esiintyvä ilmiö ei ole normaalimpi tai automaattisesti oikeampi kuin vähemmistöilmiö. Ihmisen identiteetti, seksuaalisuus ja sukupuoli muuttavat luonnossa, nähdään rakennettuna. Ominaisuudet ja etenkin ominaisuuksille annetut merkitykset, joihin näissä ryhmissä tartutaan, ovat historiallisia ja niiden välinen hierarkia tuotettua (Isherwood 2001, 252; Hekanaho 2010).

Yhteisestä lähtökohdasta huolimatta tulkintani on se, että queer-teoriassa ja queer-teologiassa on vivahde-ero, joka liittyy ky-

⁴ Tässä on tärkeä huomauttaa, ettei queer-teologia kuitenkaan ole seksuaalikielteen.

symykseen essentialismista. Ero teologisen ja teoreettisen suuntauksen välillä on siinä, että kristinuskko edellyttää tietynlaisia muuttumattomia oppeja ollakseen koherentti uskonto. Siitä huolimatta, että queer-teologit siis kyseenalaistavat queer-teoreetikoiden tapaan esimerkiksi ihmisen sukupuolen tai seksuaalisuuden sisäsyntyisyyden, on kristinuskolla pysyvä opillinen ydin. Näin ollen queer-teologiaa ei tule käsittää yksinomaan queer-teorian kautta, sillä tällöin jää näkemättä, miten laajempi teologinen keskustelu vaikuttaa queer-teologiassa.

Edellä mainitsemastani vivahde-erosta huolimatta queer-teoriasta lähtöisin olevat pohdinnat seksuaalisuudesta ja sukupuolesta ovat synnyttäneet uudenlaista kysymyksenasettelua kristinuskon kontekstissa. Jos seksuaalisuus ja sukupuoli ovat rakennettuja, miksi niillä olisi kristinuskon ja kristittyjen pelastumisen kannalta väliä? Tämä on queer-teologian ajatus, joka erottaa sen aiemmista teologioista, ja tämän avulla teologit ovat voineet tutkia kristinuskoa uusien linssien läpi.

Sen sijaan, että queer-teologiassa korostettaisiin seksuaalisuutta, sille annettuja merkityksiä kristinuskossa kyseenalaistetaan. Queerin lähtökohtana on normatiivisten käytänteiden uudelleen tarkastelu. Queer-teologiassa ei niinkään pyritä assimiloimaan tiettyä sorrettua kansanryhmää osaksi muuta väestöä tai seurakuntaa, vaan kyseenalaistamaan sellaisia rakenteita, joiden johdosta tiettyjä ryhmiä pidetään outoina tai vähemmän hyväksyttyinä kuin toisia (Saarinen 2009, 361–362). Queer-teologit ovatkin kritisoineet aiempien suuntausten teologeja heidän tavastaan vahvistaa pysyviä identiteettikategorioita sen sijaan, että niitä pyrittäisiin kyseenalaistamaan (Cornwall 2011, 7). Homo- ja lesboteologiaa on erityisesti kritisoitu siitä, että sen parissa on viime vuosikymmenten ajan käyty yhä uudelleen samoja väittelyjä siitä, mitä Raamatun

homokohdat sanovat homoseksuaalisuudesta. Teologia toistaa itseään, argumentit on kuultu, eikä uutta hedelmällistä keskustelua ole syntynyt enää aikoihin. (Stuart 2003, 11.)⁵

Teologien turhautuminen siihen, etteivät aiemmat teologiset suuntaukset ole kyenneet antamaan vastauksia sille, kuinka sukupuolta tai seksuaalisuutta tulisi käsitellä kristinuskossa sekä queer-teorian läpimurto näyttävät olevan polku kohti queer-teologiaa. Identiteettikriittisen lähestymistavan lisäksi queer-teologia hyödyntää queer-teorian käsitteitä, kuten sukupuolen performatiivisuutta ja heteronormatiivisuutta. Performatiivisuudesta on työkaluna apua queer-teologiassa myös muuten kuin keinona ymmärtää, miten sukupuoli on rakennettu. Vaikka queer-teorian subjekti ei ole vapaa valitsemaan osallistumisestaan vallitsevaan järjestelmään tai siitä pois jäämisestä, luo toiston käsite mahdollisuuden toisin toistamiselle. Koska käsitteelliset jaot ovat vallan tuottamia, ovat ne myös epästabiileja ja alttiita muutoksille. (Pulkkinen & Rossi 2006, 10.) Toisin toisto on tärkeä työkalu queer-teoriassa, ja myös queer-teologit haastavat teologikollegansa toistamaan ja lukemaan kristillistä perinnettä toisin. He rohkaisevat erikoisella tavalla antiessentialistisen teorian kautta näkemään kristinuskon sisäsyntyisesti pervona, outona, queerina (Cornwall 2011 28–29; Saarinen 2009, 364).

SYSTEMAATTINEN ANALYYSI JA AINEISTO

Koska queer-teologiaa ei ole tutkittu pohjoismaisesta näkökulmasta, olen pro gradu -tutkielmassani kehittänyt analyysitavan, jonka avulla olen voinut tukeutua sekä katolilaisien teologien kehittelemiin queer-teologisiin ajatuksiin että havaita evankelis-luterilaisuuden mukanaan tuomia erityisiä keinoja pervouttaa kristinuskkoa (Järviö 2012 15–17).

⁵ Samanlaisesta pysähtyneisyyden tilasta nousi Leena-Maija Rossin ja Tuija Pulkkisen mukaan aikaan myös queer-teoria. Rossin ja Pulkkisen mukaan akateeminen feministinen keskustelu oli pysähtynyt hedelmättömään kiistelyyn tasa-arvofeminismin ja sukupuolierofeminismin välillä, kun queer-teorian kulmakivi *Hankala sukupuoli* julkaistiin vuonna 1990. (Pulkkinen & Rossi 2006, 9.)

Tämä onnistuu hyödyntämällä niin sanotun systemaattisen analyysin teorialähtöisyyttä ja aineistolähtöisyyttä samassa tutkimuksessa.

Systemaattinen analyysi on laadullisen tekstintutkimuksen menetelmä, jonka tarkoitus on päästä tutkimuskohteen aikaisempaa syvällisempään ymmärrykseen. Tutkija nostaa esiin aineiston oivalluksia ja selkiyttää näiden taustalla olevia ajatuskokonaisuuksia. Systemaattisissa analyysissä on eri vaiheita, mutta tutkimuksen ei oleteta etenevän lineaarisesti. Kehämäinen eteneminen perustuu ajatukseen, jossa tutkija palaa aineistonsa yhä uudelleen. Tutkijan tehtävä on tuntea aineistonsa läpikotaisin ja rekonstruoida tekstistä löytyvät teemat kokonaisuudeksi. Tutkimusongelman määrittelyn ja aineiston hahmottamisen jälkeen systemaattisesta analyysistä voidaan erottaa ainakin neljä tasoa: käsitelmäärittely, väitelauseiden paikannus, argumenttien purkaminen ja kirjoittajan/kirjoittajien taustaoletusten pohtiminen. (Jolkonen 2007, 12–19.)

Seuraavaksi suhteutan siis queer-teologiaa nimenomaan pohjoismaiseen evankelis-luterilaiseen teologiseen perinteeseen systemaattisen analyysin avulla. Tähän artikkeliin valitsemani aineisto sijoittuu 2000-luvulle, sillä queer-teologiset avaukset painottuvat erityisesti näihin myöhäisimpiin teksteihin. Analyysini kohteina olevat dokumentit ovat Suomen kirkon *Parisuhdelain seuraukset kirkossa* (2010) ja Ruotsin *Homosexuella i kyrkan* (2002) sekä *Vigsel och äktenskap* (2009). Niiden kirjoittajina ovat toimineet asian-tuntijatyöryhmät, joihin on kutsuttu esimerkiksi psykologeja, laintuntijoita ja teologeja. Kaikki kolme tekstiä on kirjoitettu kirkon virallisten elinten, kuten piispainkokouksen tai kirkolliskokouksen mandaatilla, joten niiden voidaan nähdä edustavan kirkkojen virallista keskustelua homoseksuaalisuudesta.

Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaiset kirkot ovat maidensa suurimmat uskontokun-

nat. Molempiin kuuluu noin kolme neljästä maan kansalaisesta, ja keskustelua seksuaalivähemmistöistä käydään useilla foorumeilla. Valitsin aineistoksi nimenomaan virallisiksi tulkittavia keskusteluja, koska nämä tekstit vaikuttavat todennäköisimmin kirkkojen tuleviin lausuntoihin ja esimerkiksi virallisiin linjauksiin seksuaalivähemmistöistä.

Aineistosta on jätetty pois kolme kirkkojen 2000-luvulla julkaisemaa tekstiä seksuaalivähemmistöistä. Molemmista maista jäi pois yksi suhteellisen laaja raportti: *Kärlek, samlevnad och äktenskap* (2005) ja *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet* (2009). Raportit ovat toimineet taustana toisille teksteille, jotka puolestaan ovat osa aineistoa: *Vigsel och äktenskap* (2009) ja *Parisuhdelain seuraukset kirkossa* (2010). Näin ollen katson, että pois jätettyjen tekstien tärkeimmät teologiset ajatukset ovat mukana tässä artikkelissa. Lisäksi aineistosta jäi pois Suomen kirkon piispojen julkaisema *Rakkauden lahja* (2008). Kirjassa käsitellään lyhyesti seksuaalivähemmistöjä, mutta aiheeseen ei tartuta teologisesti näkökulmasta syvällisesti, sillä kirkossa oli samaan aikaan käynnissä laaja selvitys liittyen seksuaalivähemmistöihin.

LUTERILAINEN QUEER-TEOLOGIA: YKSIN RAAMATTU

Aineiston perusteella voi todeta, ettei queer-teologia käsitteenä nouse eksplisiittisesti esiin pohjoismaisessa teologisessa keskustelussa homoseksuaalisuudesta, vaikka aihetta on teoretisoitu katolilaisessa teologiassa jo 15 vuoden ajan. Queer-teologian yhtä keskeisintä kiinnostuksen kohdetta, Jumalaa, käsitellään homoseksuaalisuuden yhteydessä erittäin varovasti Pohjoismaissa. Kolminaisen Jumalan olemusta ja Jumalan persoonien⁶ välisiä monimutkaisia ja -tahoisia suhteita on pohtinut esimerkiksi queer-teologi Marcella

⁶ Isä, Poika ja Pyhä Henki ovat kolminaisuusopin mukaan kristinuskon Jumalan persoonia (Gassmann & Hendrix 2005, 85).

Althaus-Reid teoksessaan *The Queer God* (2003). Suomen ja Ruotsin kirkkojen teksteissä aiheeseen ei kuitenkaan tartuta erityisen laajasti. Kirjoittajat tuntuvat oletavan lukijoiden tietävän kuka tai mitä Jumala on. Niissä tapauksissa, kun Jumalaa kuitenkin varovasti määritellään, vilahtelee pohjoismaisissa teksteissä käsittämätön Jumala:

[O]n myönnetty, että Jumalan totuus ylittää rajoittuneen kykymme havaita ja ilmaista sitä. – Yrityksemme ymmärtää ja välittää Jumalan totuutta ovat suhteellisia. (*Homosexuella i kyrkan* 2002, 30.)⁷

Yllä oleva lainaus ruotsalaisesta tekstistä voidaan lukea queer-teologian jumalakuvaa tukevaksi, sillä queer-teologiassa Jumalan käsittämättömyys on usein esiin nouseva ajatus (Cornwall 2009, 17; 21; 24; 27). Määrittelemättömän ja käsittämättömän Jumalan ajatuksella queer-teologit korostavat, että Jumalan kuvana myös ihminen voi olla määrittelemätön. Ihmisen käsitemaailma ei riitä kuvamaan sitä monimuotoisuutta, jota Jumala edustaa, minkä vuoksi määritelmät eivät koskaan voi kattaa koko todellisuutta. Jumalan kuvana ihminen ei ole sitä taikka tätä, vaan paljon enemmän. Aineistosta otettu lainaus on hyvä esimerkki queer-teologioiden ajatuksesta siitä, että koska teologia ei voi koskaan saavuttaa Jumalan olemusta, ei teologia voi myöskään saavuttaa ihmisen syvintä olemusta. (Cornwall 2009, 16–18.)

Queer-teologiaa työstäneet Althaus-Reid (2003) ja Cornwall (2009; 2011) pohtivat Jumalan ja ihmisen välistä suhdetta. Molemmat ovat taustaltaan katolilaisen teologian kasvatteja, minkä vuoksi on mielenkiintoista tarkastella, mitä erityistä annettavaa pohjoismaisella kristityllä teologialla on queer-teologialle. Protestanttisuudessa ja erityisesti luterilaisuudessa on totuttu ”yksin Raamattu” -periaatteen (*sola scriptura*) mukaisesti perustamaan teologiset väitteet Raamatulle. Tämä periaate erottaa luterilaisuuden kato-

lilaisuudesta, jossa traditiot ovat luterilaisista kristinuskosta keskeisemmässä asemassa. (Gassmann & Hendrix 2005, 68; Juntunen 2004, 33.) Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että kun luterilaisissa teksteissä on havaittavissa sukupuolen ja seksuaalisuuden purkamista, tapahtuu se suhteessa Raamattuun.

Raamattu on 2000-luvun pohjoismaisessa homoseksuaalisuuskeskustelussa argumentaation keskiössä, mutta sen sijaan, että kirjoittajat perustaisivat kantansa yksinomaan Raamatun homokohtiin, tarkastelevat he Raamattua laajemmin. Sekä Suomen että Ruotsin teksteissä jaotellaan Raamatun tekstit niin sanottuihin keskeisiin ja periferisiin teksteihin. Kirjoittajat näkevät tietyn hierarkian Raamatun tekstien välillä ja toteavat, että Raamatusta on löydettävissä monenlaisia ajatuksia. Näistä vain tietty osa edustaa kristinuskon pysyvää oppia, jonka avulla muut tekstit tulee ymmärtää: ”Kun puhumme Raamatun sanoman keskuksesta, sanomme samalla, että jotkut muut teemat sijoittuvat sen reuna-alueille” (*Parisuhdelain seuraukset kirkossa* 2010, 39).

Homoseksuaalisuuteen on otettu kantaa Ruotsin ja Suomen kirkkoissa 1900-luvun puolivälistä lähtien. 2000-luvun aineistoissa teologit eivät kuitenkaan tyydy aiempien vuosien tulkintoihin ihmisen seksuaalisuudesta ja Raamatusta. Uudelleentulkinnat nähdäänkin keskeiseksi osaksi kristinuskosta (*Homosexuella i kyrkan* 2002, 26). Uudelleen lukeminen ja tulkitseminen sisältävät kuitenkin relativismin vaaraa, minkä vuoksi aineistossa tukeudutaan pysyviin ydinsanomiiin ja niiden kautta tehtäviin tulkintoihin:

Raamatun keskuksen avulla hahmotetaan kokonaiskuva raamatullisesta ilmoitushistoriasta ja ymmärretään Pyhän kirjan teologinen ja hengellinen ”juoni” alusta loppuun. Näin Raamatun yksittäiset kohdat ja teemat yhdistyvät yhtenäiseksi teologiseksi kokonaisuudeksi. (*Parisuhdelain seuraukset kirkossa* 2010, 40.)

Evankelis-luterilaisessa traditiossa tärkeä

⁷ Käännökset ruotsin kielestä kirjoittajan.

lähtökohta yksittäisten raamattutekstien tulkinnassa on se, että niiden on lähdettävä liikkeelle Raamatun yleissanomasta Jumalan rakkaudesta ja ihmisen pelastuksesta. (*Vigsel och äktenskap* 2009, 57.)

Ydinsanomia ovat siis esimerkiksi oppi pelastuksesta ja rakkaudesta. Myös queer-teologit ovat useissa teksteissään korostaneet vastaavalla tavalla kristinuskon keskeisiksi ymmärtämiään oppeja (esim. Stuart 2003; Loughlin 2007; Althaus-Reid 2003).

Pohjoismaisessa 2000-luvulla esiintyvissä tavassa lukea Raamattua on myös havaittavissa heteronormatiivisuuden kritiikin siementä. Heteronormatiivisuuden kritiikillä viitataan tässä sellaisiin puhetapoihin, joissa kyseenalaistuu heterouden normaalius suhteessa muihin seksuaalisuuden muotoihin (Rossi 2009, 19). Erityisesti Ruotsissa rikotaan näitä käsityksiä:

Koska homoseksuaalisuus on vähemmistöilmiö, tehdään heteroseksuaalisuudesta usein normi myös silloin kun selitetään homoseksuaalisuutta. Heteroseksuaalisuus otetaan itseltään selvänä ja luonnollisena, homoseksuaalisuus määritellään sen kautta, mikä erottaa sen heteroseksuaalisuudesta ja sillä on tapana näytettyä ”epäluonnollisena” erotuksena ”luonnolliselle”. (Homosexuella i kyrkan 2002, 14.)

Heterouden oletettu luonnollisuus tuodaan esiin ruotsalaisten teologiiden toimesta. Vastaavanlaista aiempien teologisten ajatusten uudelleenpohtimista tapahtuu myös sukupuolten komplementaarisuuden kohdalla. Ajatus siitä, että sukupuolek täydentävät toisiaan, on toiminut yhtenä perusteena sille, ettei samaa sukupuolta olevien suhteita ole voitu hyväksyä kirkkoissa (esim. *En fråga om kärlek* 1988, 58; 68). Ruotsin vuonna 2009 julkaistussa tekstissä komplementaarisuutta kuitenkin problematisoidaan:

Liittyen ajatukseen, että mies ja nainen luovat komplementaarisen ihmisen, voidaan todeta,

että Jeesus eli Uuden testamentin mukaan aviottomana ja lapsettomana. (*Vigsel och äktenskap* 2009, 56.)

Teologit kyseenalaistavat ajatuksen, että tarvitaan mies ja nainen täydentämään toisiaan toteamalla, että Jeesuskin eli elämänsä aviottomana. Tämä voidaan tulkita kannanotoksi aviottomuuden puolesta, mutta esiintyessään homoseksuaalisuutta käsittelevässä tekstissä se linkittyy vahvemmin ajatukseen siitä, etteivät samaa sukupuolta olevien parien parisuhteet riitele komplementaarisuuden kanssa.

Komplementaarisuuden nähdään kristinuskossa pohjaavaan ajatukseen, jonka mukaan Jumala loi ihmisen mieheksi ja naiseksi. Suomen kirkon tekstissä *Parisuhdelain seuraukset kirkossa* (2010) käsitellään tätä sukupuolten alkuperää. Queer-teologisia mahdollisuuksia väläytellään aineistossa, kun kirjoittajat pohtivat ensimmäisen ihmisolenon, adamin (Aatamin), luomista:

[Luomiskertomuksen] Sananvalinnassa voidaan nähdä se tosiasia, että ihmisen, adam, sukupuolesta voidaan puhua vasta sitten, kun hänen rinnallaan on eri sukupuolta edustava toinen ihminen. Sukupuolethan määrittyvät toistensa kautta. (*Parisuhdelain seuraukset kirkossa* 2010, 22.)

Kirjoittajien mukaan luomisessa ei välttämättä ollut sukupuolta, sillä ensimmäisen ihmisen sukupuolesta ei voida puhua ennen toisen ihmisen ilmestymistä. Se, että sukupuolek määrittyvät toistensa kautta vasta, kun molemmat sukupuolek on luotu, antaa ymmärtää, ettei ensimmäisellä ihmisellä ollut sukupuolta.⁸

Queer-teologiassa kyseenalaistetaan Jumalan sukupuoli ja tämä reflektoituu myös ihmiskuvaan, sillä ihminen nähdään Jumalan kuvana (Althaus-Reid 2003; D’Costa 2007). Kristinuskon ihmiskuvan kannalta on merkittävää, että pohjoismaiset kirkot kyseenalaistavat sukupuolten komplementaarisuuden ja alkuperäisen sukupuolen, vaikkei esimerkik-

⁸ Vanhassa testamentissa on kaksi eri versiota luomistapahtumasta. Ks. 1 Moos. 1:1–2:3; 1 Moos. 2:4–25.

si Suomen teksti lopulta päädykään siihen, etteikö luomisessa olisi *voinut* olla miestä ja naista. Luomistapahtuman aikaisen sukupuolen kyseenalaistuminen voidaan kuitenkin linkittää Uuteen testamenttiin, jonka Roomalaiskirjeessä Paavali kyseenalaistaa sukupuolen merkityksen sanoessaan:

Sillä kaikki te, jotka olette Kristukseen kastetut, olette Kristuksen päällenne pukeneet. Ei ole tässä juutalaista eikä kreikkalaista, ei ole orjaa eikä vapaata, *ei ole miestä eikä naista*; sillä kaikki te olette yhtä Kristuksessa Jeesuksessa. (Gal. 3:27–28.)⁹

Queer-teologinen tulkinta tästä voisi olla se, että jos sukupuoli luomisessa on kyseenalainen, kuten suomalaiset teologit pohtivat, tai jos sukupuoli on kyseenalainen Kristuksessa ja pelastuksessa, kuten Paavali antaa ymmärtää, mitä väliä ihmisen seksuaalisella suuntautumisella on. Ajatusta ei kirjoiteta auki aineistossa, mutta tämä mahdollinen johtopäätös on sama kuin se, jonka aiemmat katolilaiset queer-teologit ovat tehneet pohtieksaan Jumalaa. Cornwallin mukaan kiistelyt siitä, saako nainen harrastaa seksiä toisen naisen kanssa tai onko oikein, että mies rakastaa toista miestä, muuttuvat huomattavasti epäoleellisemmiksi, kun todetaan, ettei Jumalan (ja ihmisen) sukupuoli ole ymmärrettävissä tai jaettavissa kahteen (Cornwall 2009, 17; 21; 24; 27).

Vaikka queer-teologia ei käsitteenä nouse esiin Ruotsin ja Suomen homoseksuaalisuutta käsittelevissä teologisissa teksteissä 2000-luvulla, osoittaa analyysini, että keskusteluissa pohditaan kuitenkin usealla tavalla queer-teologian kannalta keskeisiä kysymyksiä Jumalan käsittämättömyyden, ihmisen sukupuolen ja kristinuskon ydinsanomien kautta.

QUEER-TEOLOGIA JA TASA-ARVOTYÖ

Queer-teoreetikot ovat saaneet osakseen pal-

jon kritiikkiä siitä, että identiteettien hylkääminen lamaannuttaa sellaisen politiikan ja aktivismin, jolla on perinteisesti pyritty parantamaan esimerkiksi naisten, maahanmuuttajien tai homoseksuaalien asemaa. Tämä sama kritiikki ja huolenaihe on kohdistunut myös queer-teologiaan (Saarinen 2009, 367–368). Queer-teologiaa voidaan joissain tapauksissa syyttää perinteisen identiteettipolitiikan murentamisesta samoin perustein, joilla osa feministejä on syyttänyt queer-teoreetikkoja (Ambjörnsson 2006, 30). Queer-teologian mukaan kaikki ovat yhtä pervoja tai outoja, sillä ei ole olemassa niin sanottua luonnollista tai alkuperäistä sukupuolta ja seksuaalisuutta. Toisaalta: jos ei ole ryhmiä, joihin identifioitua, miten voidaan parantaa jonkin alistaisen ryhmän asemaa esimerkiksi evankelis-luterilaisen kirkon sisällä?

Saarinen käsittelee lyhyesti tätä samaista kysymystä analyysissään suvaitsevaisuuden ja queer-teologian suhteesta. Pohdittuaan queer-teologiaa hän päätyy siihen, että perinteistä suvaitsevaisuuspolitiikkaa tarvitaan. (Saarinen 2009, 367.) Väitän kuitenkin, ettei queer-teologian tarvitse olla ristiriidassa tällaisen työn kanssa. Ruotsin ja Suomen kirkkojen homoseksuaalisuuteen liittyvässä keskustelussa on havaittavissa ratkaisu sukupuolen ja seksuaalisuuden merkitysten kyseenalaistumisen mukanaan tuomaan haasteeseen. Kristinuskon ydinoppi ei Ruotsin kirkon aineiston mukaan edellytä tasa-arvoa sukupuolten välillä, mutta ei myöskään kiellä tätä:

Uskon keskus ja evankeliumin sanoma pelastuksessa Jumalan armosta ei aseta ehtoja alitussuhteista tai tasa-arvosta — Samalla tavalla voidaan ymmärtää samaa sukupuolta olevien yhteiselo. (*Homosexuella i kyrkan* 2002, 28.)

Kirjoittajat toteavat, ettei pelastuminen Jumalan armosta edellytä yhden sukupuolen valta-asemaa toiseen nähden sen enempää kuin tasa-arvoa sukupuolten välille. Vaikka sukupuolten välinen tasa-arvo ei ole erityinen

⁹ Kursiivi kirjoittajan.

osa kristinuskon sanomaa, on kirkossa ajettu naisille oikeutta toimia pappeina. Perusteluna on ollut muun yhteiskunnan arvomaailman muuttuminen. Vastaavasti voi väittää, ettei kristinuskoko vaadi homoseksuaalisesti suuntautuneiden henkilöiden ulossulkemista seurakunnasta sen enempää kuin heidän mukaan ottamistaankaan.

Vaikka kristityn pelastumisen kannalta on queer-teologisen tulkinnan mukaan samantekevää, onko henkilö homo-, heterotai jonkin muun seksuaalisuuden edustaja, voi kirkko siis poliittisista syistä valita ajavansa jotakin tiettyä asiaa. Rakkaus toimii usein keskeisenä käsitteenä, kun 2000-luvun evankelis-luterilaisissa teksteissä pohditaan kirkon suhtautumista seurakuntiansa seksuaalivähemmistöihin:

Lisäksi on kysytty, mitä annettavaa Jeesuksen ja varhaiskirkon opettamalla lähimmäisenrakkauden käskyllä on homoseksuaalisuutta koskevalle keskustelulle. Kaikki osapuolet ovat yksimielisiä siitä, että rakkauden käsky velvoittaa kohtelevaan homoseksuaaleja tasapuolisesti ja kunnioittavasti. (*Parisuhdelain seuraukset kirkossa* 2010, 48.)

Sanoma rakkaudesta on Raamattuteologisesta näkökulmasta katsottuna ylempi muita käskyjä ja kieltoja Raamatussa (*Vigsel och äktenskap* 2009, 24).

Rakkaus nousee aineistossa osaksi niitä ydin-sanomia, joiden avulla kristittyjen tulee opetoida. Vaikka kanta homoseksuaalisuuteen voi yhteiskunnassa ja seurakuntalaisten välillä vaihdella, tulee kirkon ja kristittyjen seurata Raamatun ja Kristuksen esimerkin mukaista oppia lähimmäisen rakkaudesta. Näin queer-teologian ei siis tarvitse lamaannuttaa kaikkea poliittista toimintaa vaan jättää tilaa kristittyjen aktivismille.

LOPUKSI

Olen edellä esitellyt queer-teologiaa ja analysoinut systemaattisen analyysin avulla

evankelis-luterilaisten kirkkojen virallisia homoseksuaalisuuskeskusteluja 2000-luvulta. Analyysini osoittaa, että Suomen ja Ruotsin kirkkojen keskusteluissa pohditaan queer-teologian kannalta keskeisiä aiheita. Ruotsin aineistossa on havaittavissa Suomea hieman rohkeampia uudelleentulkintoja, mutta yleisesti on todettava, etteivät kummankaan maan kirjoittajat osoita eksplisiittisesti tuntevansa katolilaisten queer-teologien käymiä keskusteluja.

Aineistosta löytyy tukea aiempien queer-teologien ajatukselle Jumalan käsittämättömyydestä. Ero katolilaiseen queer-teologiaan näkyy puolestaan siinä, että evankelis-luterilainen konteksti tuo Raamatun vahvasti argumentoinnin osaksi. Katolilaisessa queer-teologiassa Raamattu on jäänyt tradition ja kristittyjen kokemusten taustalle.

Pohjoismaissa keskustelussa nimenomaan Raamatun uudelleen tulkinnat mahdollistavat sukupuolten alkuperän ja komplementaarisuuden problematisoinnin. Raamatun jakaminen keskeisiin ja periferisiin teksteihin sekä ydinsomien korostaminen mahdollistavat tämän tyyppisiä teologisia toisin toistoja.

Queer-teologiaa hyödyntämällä ja erityiseen Pohjoismaalaiseen kontekstiin soveltamalla teologien on mahdollista tuoda uusia avauksia ja näkökulmia keskusteluun seksuaalivähemmistöistä kirkossa. Queer-teologista keskustelua ei myöskään tarvitse pitää erillään niin sanotusta suvaitsevaisuuskeskustelusta, sillä aineistossa kristinuskon keskeisiin ydinoppeihin lukeutuva rakkaus voi toimia mahdollisten tulevien evankelis-luterilaisten queer-teologien tai aktivistien teoreettisena työkaluna.

Tekemäni analyysi pätee aineiston rajausten vuoksi tällä hetkellä vain kirkkojen homoseksuaalisuutta käsitteleviin virallisiin keskusteluihin. Epäviralliset keskustelut, joita käydään esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla, jumalanpalvelusten yhteydessä tai erityisissä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tarkoitetuissa ryhmissä, saattavat sisältää pohdintoja, joita ei valitsemastani

aineistosta löydy (esim. Järviö 2008). Lisäksi on huomioitava, että homoseksuaalisuuteen liittyvissä käsityksissä on tapahtunut huomattavasti pienempiä muutoksia kuin vaikkapa heteroseksuaalisuuteen ja perinteisiin sukupuolirooleihin liittyvissä keskusteluissa evankelis-luterilaisessa kirkossa. Queer-teologia ei ole sidoksissa homoseksuaalisuuteen, vaan sitä voidaan soveltaa myös muualle. Voikin siis olla, että esimerkiksi avoliittoja tai naispappeutta käsittelevissä teologisissa teksteissä on homoseksuaalisuutta käsitteleviä tekstejä queerimpia tai pervompia irtiottoja.

Queer-teologia operoi sekä queer-teorian että kristinuskon käsitteistöllä. Tämän vuoksi sen on mahdollista toimia keskustelusiltana queer-teoreetikoiden ja teologien välillä,

samalla tavalla kuin feministinen teologia on lähentänyt uskonnotutkijoita ja feministisiä tutkijoita. Queer-teologiassa ei kirjoiteta uutta kristinuskoa, vaan tarkoitus on nostaa esiin alueita, jotka queer-teologeista ovat kristinuskon keskeisimpiä oppeja. Tällä tavalla queer-teologit myös pyrkivät siirtämään teologista keskustelua uusille poluille ja mahdollistamaan queer-teorian ja teologian todellisen kohtaamisen.

FM Nina Järviö kirjoittaa väitöskirjaa ja työskentelee opintoasiainsuunnittelijana Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen oppiaineessa.
nina.jarvio@helsinki.fi

TUTKIMUSAINEISTO

Homosexuella i kyrkan 2002: Trossamfundet Svenska kyrkan. <http://web.comhem.se/kristenhomo/samtalsdokument.pdf> (haettu 17.2.2013).
Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokous. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F359F1ED>

9F897DD0C225770E0034026E/\$FILE/PARISUHDESELVITYS-10-2-2010.pdf (haettu 17.2.2013).

Vigsel och äktenskap 2009: KsSkr 2009:6. Kyrkomötet vid Trossamfundet Svenska kyrkan. <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?di=269219> (haettu 17.2.2013).

KIRJALLISUUS

Althaus-Reid, Marcella 2003: *The Queer God*. Routledge, New York & Lontoo.
Althaus-Reid, Marcella 2006: 'Let Them Talk...!' Doing Liberation Theology from Latin American Closets. Teoksessa Althaus-Reid, Marcella (ed.). *Liberation Theology and Sexuality*. Ashgate, Lontoo, 5–17.
Ambjörnsson, Fanny 2006: *Vad är queer?* Natur och kultur, Tukholma.
Butler, Judith 2006: *Hankala Sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus, Helsinki. Suomentaneet Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi.
Cheng, Patrick S. 2011: *Radical Love – An Introduction to Queer Theology*. Seabury Books, New York.
Cornwall, Susannah 2009: 'Apophysis and Ambiguity: The 'Unknowingness' of Transgender'. Teoksessa Althaus-Reid, Marcella & Isher-

wood, Lisa (ed.). *Trans/Formations. Controversies in contextual theology*. SCM Press, Lontoo, 13–40.
Cornwall, Susannah 2011: *Controversies in Queer Theology. Controversies in Contextual Theology*. SCM Press, Lontoo.
Daly, Mary 1993: *Beyond God the Father: Toward a Philosophy of Women's Liberation* (revised edition). Beacon Press, Boston.
D'Costa, Gavin 2007: Queer Trinity. Teoksessa Loughlin, Gerard (ed.). *Queer Theology: Rethinking the Western Body*. Blackwell Publishing, Oxford, 269–280.
En fråga om kärlek 1988: *En fråga om kärlek: Homosexuella i kyrkan. En bok från samtalsgruppen Kyrkan och de homosexuella*. Trossamfundet Svenska kyrkan. Verbum, Tukholma.
Gassmann, Günther & Scott Hendrix 2005: *Johannes luterilaiseen tunnustukseen*. Kirjapa-

- ja, Helsinki. Suomentaneet Tiina Ahonen & Jaakko Rusama.
- Hekanaho, Pia Livia 2010: Queer-teorian kummia vaihteita. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.). *Käsi-kirja sukupuoleen*. Yliopistopaino, Helsinki, 144–154.
- Hennelly, Alfred T. 1990: General introduction. Teoksessa Hennelly, Alfred T. (ed.). *Liberation Theology – A documentary history*. Orbis Books, New York, xv–xxvi.
- Isherwood, Lisa 2001: Queering Christ. *Outrageous Acts and Theological Rebellions. Literature and Theology* 15:3 (2001), 249–261.
- Jagger, Gill 2008: *Judith Butler. Sexual Politics, Social Change and the Power of the Performative*. Routledge, Lontoo & New York.
- Jokela, Eero 2006: Kohti uudenlaista seksuaalisuuden teologiaa. Teoksessa Kainulainen, Pauliina & Mäkinen, Aulikki (toim.). *Näen Jumalan toisin. Kristinuskon feministisiä tulkintoja*. Kirjapaja, Helsinki, 182–195.
- Jolkkonen, Jari 2007: *Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina. Metodiopas*. Teologinen tiedekunta: Joensuun yliopisto. https://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=d8acbd26-3140-4168-ae70-9911eb589c8cc&groupId=1672789&p_1_id=1673916 (haettu 17.2.2013).
- Jones, Serena 2000: *Feminist Theory and Christian Theology*. Augsburg Fortress, Minneapolis.
- Juntunen, Sanneli 2004: Kristologia. Teoksessa Kärkkäinen, Pekka (toim.). *Johdatus Lutherin teologiaan*. Kirjapaja, Helsinki, 127–142.
- Järviö, Nina 2008: ”Seksuaalinen identiteetti ei ole opin kysymys, se on rakkauden kokemus.” Vaukuttamisen keinot sateenkaarimessujen saarnoissa. Teoksessa Uimonen, Minna & Vuola, Elina (toim.). *Tutkijan paikkoja, tutkimisen tapoja, tiedon muotoja. Naistutkimuksen ai-neopintoseminaarin artikkelit 2008*. Kristiina-instituutti, Helsingin yliopisto, 51–58.
- Järviö, Nina 2012: *Pervo kirkko. Queer-teologia Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaisten kirkkojen homoseksuaalisuutta käsittelevissä lausunnoissa vuosina 1951–2010*. Pro gradu. Maailman kulttuurien laitos, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201210089386>
- Karkulehto, Sanna 2007: *Kaapista kaanoniin ja takaisin. Johanna Sinisalon, Pirkko Saision ja Helena Sinervon teosten queer-poliittisia luentoja*. B Humaniora 81. Oulun yliopisto, Oulu.
- Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009: *Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispaikokouksen 14.9.2005 asettaman työryhmän mietintö*. Hapaino, Helsinki.
- Kärlek, samlevnad och äktenskap 2005: *Kärlek, samlevnad och äktenskap. Rapport från en offentlig hearing den 6–9 september*. Svenska kyrkans teologiska kommitté. Svenska kyrkans utredningar 2005:1.
- Loughlin, Gerard 2007: *Queer Theology: Rethinking the Western Body*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Nissinen, Martti 1998: *Homoeroticism in the Biblical World. A Historical Perspective*. Augsburg Fortress, Minneapolis.
- Pulkkinen, Tuija & Rossi, Leena-Maija 2006: Suomentajilta. Teoksessa *Hankala Sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous* (Butler 1991). Gaudeamus, Helsinki, 7–13.
- Pyhä Raamattu 1996: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen Piip-liaseura, Helsinki.
- Rakkauten lahja 2008: *Rakkauten lahja: Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta*. Kirjapaja, Helsinki.
- Raunu, Jukka 2004: Vapautuksen teologiaa ja uskonnon vapaakauppa Latinalaisessa Amerikassa. Teoksessa Ahonen, Tiina & Komulainen, Jyri (toim.). *Teologian ilmansuuntia*. Gaudeamus, Helsinki, 181–215.
- Rossi, Leena-Maija 2009: Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus* 23:3, 19–28.
- Saarinen, Risto 2009: Suvaitsevaisuus, outous ja queer-teologia. *Teologinen Aikakauskirja* 114:4, 361–368.
- Salmensaari, Leena (toim.) 2003: *Naispappi!* Kirjapaja, Helsinki.
- Schippert, Claudia 2011: Implications of Queer Theory for the Study of Religion and Gender: Entering the Third Decade. *Religion and Gender* 1:1, 66–84.
- Stuart, Elizabeth 2003: *Gay and Lesbian Theologies – Repetitions with Critical Difference*. Ashgate, Lontoo.
- Wilcox, Melissa M. 2012: Queer Theory and the Study of Religion. Teoksessa Boisvert, Donald L. & Johnson, Jay Emerson (ed.). *Queer Religion. LGBT Movements and Queering Religion. Volume II*. Praeger, Conneticut, 227–251.
- Vuola, Elina 1991: *Köyhien Jumala. Johdatus vapautuksen teologiaan*. Gaudeamus, Helsinki.
- Vuola, Elina 1999: Naisruumiin paikka ja tila. Johdanto. Teoksessa Hovi, Tuija, Nenola, Aili, Sakaranaho, Tuula & Vuola, Elina (toim.). *Uskonto ja sukupuoli*. Yliopistopaino, Helsinki, 150–155.

ABSTRACT

THE POSSIBILITY OF QUEER THEOLOGY IN THE EVANGELICAL LUTHERAN CHURCH

This article introduces a new theological approach, queer theology, to the Nordic context. Critical and strongly influenced by queer theory, queer theology can act as a bridge between theology and gender studies. In an attempt to join these two theoretical approaches, the article tackles three recent texts by the Evangelical Lutheran Churches of Finland and Sweden that address the issue of homosexuality. The analysis shows that although queer theology is not explicitly used in these discussions, its arguments are nevertheless present in different ways. The Lutheran Church differs from the Catholic Church on its views on sexuality, and this allows for a new dimension of queer theology within the Nordic context. The Nordic theological discussions on sexuality give the Bible a more central role, and thus make it possible to develop queer theology even further.